Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Tulip book,

https://hdl.handle.net/1874/421062

Aevum recens.
Scripta varii arg.
N° 352

MS Var 352

Kod. VII, pl. B

№ 10

T. 1360

1360 *(Var. 352.) Charta. fol. 92 ff. Saec. XVII.*
Afbeeldingen van tulpen, in kleuren geteekend, met gedeeltelijken index der namen.

Hs.
7 B 10

Volgens den heer E.H. Krelage is dit tulpenboek van of kort voor 1637.
R.
K.

ACADEMIA RHENO TRAJECTINA

N 2

N° 4

N 5e

N 8

N 7

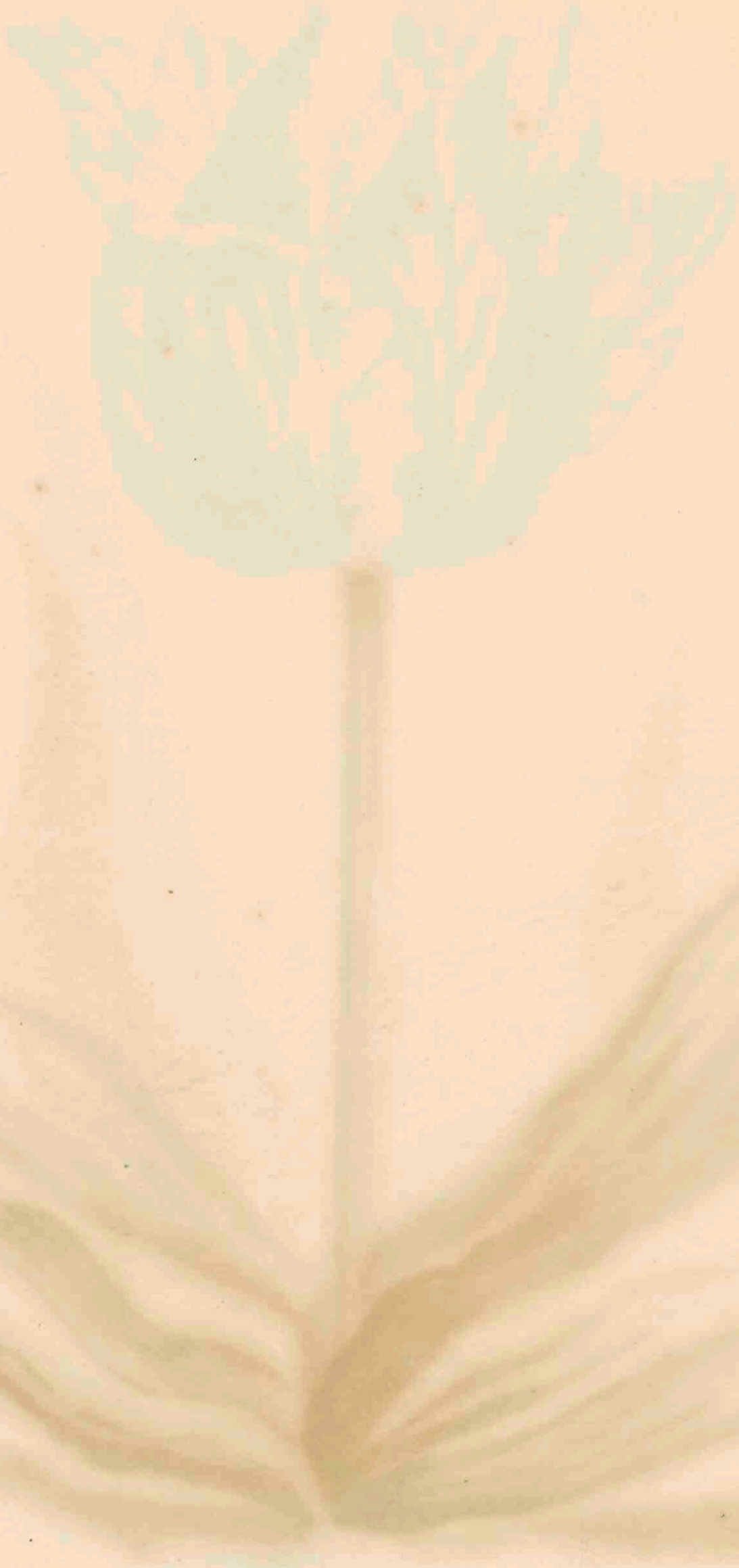

N 9°

N:o 5

N56

N:o 7

N20

N 23

N 22.

N 25

N 24

N 25

N26

V27

V 20

N 29

N 30

N. 51

N 52

N 33

N 54

N 55

N 56

N57

N 303

N 59

N 42

V 63

N 65

N 66

N 67

N 69

V69

N 50

N 53

N°52

N5 83

N5 4

V:o 6

N 542

N 59

92

Index Tulipārum Nominum

N1 Vroeg geel en Rood Van Leijden
N2 Coren Hart
N3 Vice Rooij
N4 Semper Augustus
N5 Darel
N6 Jan Sijmonsen
N7 Tulipa Jo Lijt
N8 Generaal de man Bürger
N9 Bleijenberger
N10 Nienbürger
N11 Admirael de man
N12 admirael Rotgans
N13 Goliath
N14 admirael De France
N15 Roosin
N16 Daragon Liestiens
N17 man Van de Drins
N18 Docter
N19 Detter
N20 mons Vit
N21 O Linda
N22 Bürger en wit Van Feron
N23 Le Grande
N24 Admirael de man
N25 Generael Donüel
N26 admirael Corengart
N27 Bleijenberger
N28 Brandenbürger
N29 Donüil
N30 Perragon Van Doet
N31 Spinnekop
N32 Liestens
N33 Tournoij Casteleijn
N34 Tournaij Liestens
N35 Admirael Verrijk
N36 Geulande Van Battern
N37 generael gerie
N38 Somer Schoon
N39 Brabanson Spoor
N40 Gouda

Index Tulipárum Nominúm

N°1 La Tour
N°2 Liefkens
N°3 Ledo Mille, Saey Blom
N°4 Admirael Van Enc Gúijse
N°5 Vice Rooij
N°6 Gouda
N°7 Doelenbúrg
N°8 in't Hart
N°9 Súijker
N°10 Brabanson
N°11 Triúmph de Europe
N°12 Vranse Kroon
N°13
N°14 Generael La Foer
N°15 Super intendent Otto de Haan
N°16 Baget
N°17 Violet
N°18 Proserpina
N°19 Santús
N°20 gr de Leyn gauber
N°21 Súijker
N°22 Blan de noir

VERVOLG INDEX

63 De bruinpurper
64 Semper Augustus
65 Admiraal Delphius
66 Admirail der Admirailen de Gouda
67 Molswijck
68 Den Brabanson
69 Admirail van Engelant
70 Alexander Magnus
71 La grand
72 Den Mannazier (Augustus Jacot)
73 Root en geel van Leyden
74 Admirail Catolyn
75 Uitroep
76 Mervelie van Quaeckel
77 Admirail de Man
78 Doctor Balten
79 Donker Wolck
80 Bucelo
81 Jan Gerritsz
82 Tornei (?)
83 Gevlamde van Bolkaert
84 Troycleur novilis
85 Terlon (Treslong)
86 Den Admirail de France
87 Parel (?)
88 Lyon
89 Ottho de Man
90 De saeyblom
91 Admirail Bogert
92 Boterman

Opgemaakt door den Heer E. H. Krelage.

Index Tuliparum Nominum

VERVOLG INDEX

65	De bruinpurper
64	Bemper Augustus
65	Admiraal Helpdius
66	Admiraal der Admiraalen de Grote
67	Molewijck
68	Den Brabanson
69	Admiraal van Engelant
70	Alexander Magnus
71	De groot
72	Den Mannaeder (Augustus Jacob)
73	Root en geel van Leyden
74	Admiraal Catolyn
75	Witroep
76	Marveille van Quaeckel
77	Admiraal de Man
78	Doctor Beiten
79	Donker Wolck
80	Bizelo
81	Jan Oortkes
82	Torrel (?)
83	Gevlaede van Bolkaert
84	Troyolaer novilie
85	Terlon (Troelong)
86	Den Admiraal de Prance
87	Patel (?)
88	Lyon
89	Otho de Man
90	De manyblom
91	Admiraal Bogert
92	Boterman

N° 1 La
N° 2 Lie
N° 3 Ledo Ma
N° 4 Admir
N° 5 Vice
N° 6 Gou
N° 7 Docte
N° 8 Int.
N° 9 Súijke
N° 10 Bra
N° 11 Triúm.
N° 12 Vran
N° 13
N° 14 Jenev.
N° 15 Super
N° 16 Bage
N° 17 Viol
N° 18 Pro
N° 19 Sanct
N° 20 Gredezuyngauber

OCN 1329269350

Tijdschrift voor Geschiedenis
58e Jrg. 1943 blz 243-245

volkstuintjes, zij het breeder opgevat, zich buiten een der stadspoorten in het bezit te stellen van een lapje grond, soms met een „speelhuis", in enkele gevallen zelfs van een schoone „gaelderije" voorzien, om daar tot poortsluiten van het buitenleven te kunnen genieten". De Lapper's stijgen op den maatschappelijken ladder blijkt ook uit zijn tweede huwelijk met een niet-ongefortuneerde dame. Voor de kennis van de confessioneele verhoudingen in de Republiek is het van belang te constateeren, dat deze marine-officier blijkbaar Katholiek was.

Hoewel De Lapper ook aan meerdere zeeslagen heeft deelgenomen, is zijn loopbaan toch vooral gevuld geweest met convooidiensten en met strijd tegen de Duinkerker kapers. Telkens moest hij „Fransvaerders", „Moscovievaerders" en Indische retourschepen convooieeren. In 1640 begeleidde De Lapper een vloot van negen houtschepen naar Normea in Noorwegen, een streek, vanwaar veel balken naar Nederland werden gevoerd. Aldaar in een baai aangekomen werd de vloot door de Duinkerkers overrompeld en veroverd, waardoor De Lapper in gevangenschap te Duinkerken geraakte, hetgeen hem later nog eens overkwam. Door uitwisseling van krijgsgevangenen is hij echter vrij spoedig weer op vrije voeten gekomen. Hij wordt dan door de admiraliteit aangesteld tot kapitein van een nieuw schip, de Edam, een bodem bemand met 90 man en voorzien van 30 stukken geschut, ongerekend een „draecxken", dat geleverd was door den bekenden Amsterdamschen geschutgieter Assueris Coster. Het scheepsvolk voor dit schip wierf De Lapper te Haarlem aan; op 19 Maart 1642 wordt hem n.l. door Burgemeesteren „geconsenteert naer ouder gewoonte de trommel te mogen roeren om volck aen te nemen". Op de vloot dienden veel Haarlemmers. Haarlem had dan ook het recht een lid der Amsterdamsche Admiraliteit te benoemen.

In den eersten Engelschen oorlog heeft De Lapper een werkzaam aandeel genomen aan de krijgsverrichtingen. In 1658 nam hij ontslag uit den dienst en een jaar later reeds is hij te Haarlem overleden.

Het medegedeelde moge volstaan om aan te toonen, dat het boekje van De Boer belangwekkende gegevens bevat over het leven der marine-officieren in de 17e eeuw.

J. G. v. D.

Tulpen- en Hyacinthenhandel. *E. H. Krelage, Bloemenspeculatie in Nederland. De tulpomanie van* 1636/37 *en de hyacinthenhandel van* 1720—1736. Patria-serie. P. N. van Kampen, Amsterdam. 1942.

In dit boekje wordt een onderwerp behandeld, dat het alleszins waard is om in een serie monografieën op 't gebied der Nederlandsche cultuurgeschiedenis besproken te worden. De schrijver is daartoe bij uitstek bevoegd. Hij heeft zich niet beperkt tot de in den titel genoemde speculatieperioden maar geeft een goed overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling van de bollenteelt en -handel in ons land.

Van uit Turkije is de tulp in de 16e eeuw in West-Europa bekend geworden. Het heet dat de Amsterdamsche apotheker Walich Siewerts deze bloem in ons land heeft geïntroduceerd, maar het is vooral de bekende botanicus Carolus Clusius geweest, die haar onder de vele Hollandsche bloemenliefhebbers tegen het einde der 16e eeuw een groote populariteit heeft verschaft. Reeds spoedig waren vele soorten tulpen bekend, waarvan de mooiste en duurste „admirael" werden genoemd met bijvoeging van den naam van den kweeker, b.v. de Admiraal da Costa, zoo genoemd naar den Portugees-Joodschen koopman Francisco Gomes da Costa. Juist deze groote verscheidenheid heeft een levendig ruilverkeer tusschen de liefhebbers in het leven geroepen, waaruit langzamerhand een regelmatige handel is ontstaan. De tulp werd spoedig een mode-bloem. Een schrijver,

die in 1623 de buitenplaats van den Amsterdamschen pensionaris Adriaan Pauw te Heemstede bezocht, bewonderde daar een tuin, beplant met een groote menigte tulpen rondom een glazen kabinet, waarin de bloemen werden weerkaatst. Bij vele liefhebbers groeide de bewondering tot een hartstochtelijke begeerte om zeldzame variëteiten te bezitten. In zijn *Sinnepoppen* drijft Roemer Visscher reeds de spot met de tulpenmaniakken. Uit den aard der zaak werden voor zeldzame exemplaren hooge prijzen besteed. De prijs van de Semper Augustus steeg tot *f* 1200 per stuk. Oorspronkelijk werden uitsluitend bollen verhandeld, die in het bezit van den verkooper waren, maar op den duur ging men ook handel drijven in de toekomstige bollen, de z.g. afzetten, die nog aan de moederbol vastzaten. Ten slotte werden de bollen per gewicht verhandeld, terwijl de levering pas na afloop van een bepaalde termijn behoefde te geschieden. Daarmee was de mogelijkheid voor het ontstaan van een uitgebreiden speculatieven handel gegeven. Aanvankelijk waren het alleen de liefhebbers en de nog weinig talrijke beroepskweekers, die zich met den bollenhandel bezig hielden, maar omstreeks 1633 lokte de snelle prijsstijging ook personen, die met de teelt niets te maken hadden, uit om hun geluk te beproeven. Vele kleinburgers, in 't bijzonder de te Haarlem zoo talrijke wevers, begaven zich in den tulpenhandel. De „floristen" vormden „collegiën", die regelmatig in herbergen bijeenkwamen. Te Amsterdam was de „Meniste Bruiloft" in de Oudebrugsteeg de vergaderplaats der floristen. Ook in andere steden ontstonden dergelijke collegiën maar nergens was de deelneming aan dezen eigenaardigen handel zoo groot als te Haarlem. De heer Krelage schijnt dit te betwijfelen maar m.i. blijkt uit de gepubliceerde documenten duidelijk dat Haarlem het centrum was. Alleen te Haarlem heeft de stedelijke overheid zich genoodzaakt gezien om — toen de crisis uitbrak — zich met de afwikkeling der zaken te bemoeien.

In de collegiën wisselden de niet-aanwezige bollen tegen oploopende prijzen telkens van eigenaar. Het doel van de deelnemers aan dezen kettinghandel was niet levering maar het behalen van koerswinst. Het onvermijdelijke keerpunt in de prijsbeweging kwam in Februari 1637 en daarmee begon de crisis, die aan velen groote verliezen bracht. Het is jammer dat de heer Krelage den eigenlijken windhandel slechts zeer oppervlakkig behandelt; wie inzicht in de oorzaken en het verloop van deze crisis wil krijgen, moet de studie van Posthumus in deel XII en XIII van het Economisch-Historisch Jaarboek raadplegen. Wel geeft het boek van Krelage een beeld van den grooten indruk, dien de tulpomanie overal maakte, door tal van aanhalingen uit de vele toen en later verschenen spotdichten en pamfletten. Niemand kent deze literatuur zoo goed als Krelage, die in de reeks der werken van het Ned. Economisch-Historisch Archief een deel heeft uitgegeven, getiteld: *De pamfletten van den tulpenwindhandel* 1636—1637. Hoewel zich onder de talrijke contemporaine hekeldichten wel enkele goed geslaagde bevinden, munt deze literatuur over 't algemeen niet door geestigheid uit. Geestiger is de schrijver van een modern Fransch blijspel *La fleur merveilleuse*, die aan een enthousiasten Hollandschen tulpenliefhebber, na een lofrede op een bekende tulp, de Viceroi, de ontboezeming in den mond legt:

Ma foi, j'aurais donné, moi, pour cette tulipe
Ma femme! . . . Et plus encore! J'aurais donné ma pipe!

Na de excessen van de jaren 1634—'37 geraakte de tulpenhandel in kalmer banen. De bloembollenkweekerij geschiedde niet alleen voor binnenlandsche maar ook voor buitenlandsche vraag, hoewel de kwantiteit van den export vrij gering bleef. De tegenwoordige uitgebreide bollenvelden waren nog niet aanwezig; er bevonden zich slechts enkele kweekerijen aan den zuidrand der stad Haarlem. Toen hun tuinen te klein werden, huurden de

kweekers ook nog enkele bescheiden stukken land te Overveen. De eigenlijke bollenvelden ontstonden pas in de 19e eeuw.

De kweekers lieten voor hun afnemers — soms ook gegoede amateurs voor eigen gebruik — afbeeldingen van bloeiende tulpen vervaardigen, die bijeengevoegd werden in de z.g. tulpenboeken. Daarvan zijn ongeveer achttien exemplaren bewaard gebleven; enkele zijn van de hand van beroemde kunstenaars als Jacob Marrel en Judith Leyster.

In de 18e eeuw werd de tulp als modebloem eenigszins verdrongen door de hyacint of ,,nageltak'', vooral sinds de Haarlemsche kweeker Pieter Voorhelm begonnen was dubbele hyacinthen te kweeken. Van 1720 af had de toenemende vraag een voortdurende stijging der hyacinthenprijzen ten gevolge. Omstreeks 1734 tot 1736 was de prijsstijging van dien aard dat een levendige speculatie ontstond. De vrees kwam op, dat de gebeurtenissen van honderd jaar tevoren zich zouden gaan herhalen. Een uitgever kwam op de gedachte om een aantal pamfletten betreffende den tulpenwindhandel te herdrukken ,,om als tot een spiegel te verstrekken, waer in de hedendaegse bloemisten kunnen zien hoe haer Flora haer geldgierige liefhebberen op 't laetst, als hun voorouderen, heeft (bedrogen) en zal bedriegen''. Men kan in 't midden laten of deze waarschuwing effect heeft gehad, maar het is een feit, dat het ditmaal niet tot groote excessen is gekomen. Uitvoerig bespreekt Krelage den inhoud van *Flora's bloemwarande* en andere pamfletten, die naar aanleiding van de hyacinthenspeculatie zijn verschenen.

In het midden der 18e eeuw beleefden de Haarlemsche kweekers — een tiental hoogstens — een gouden tijd. Madame de Pompadour had groote bewondering voor hyacinthen. Lodewijk XV deed groote bestellingen voor de parken van Trianon en Choisy en de adel volgde het voorbeeld van den koning. De Haarlemsche kweekers werden toen zeer vermogend.

J. G. v. D.

KORTE MEDEDEELINGEN.

Het koningspel bij de Romeinen. De aan Maecenas opgedragen eerste brief van het eerste boek van Horatius' Epistulae bevat een gedeelte, dat van groot belang is voor de cultuurgeschiedenis der Romeinen, in het bijzonder met betrekking tot de spelen, waarmede de Romeinsche jeugd zich placht bezig te houden.

Het gaat hier om eenige versregels (v. 52—64), die licht aan de aandacht zouden kunnen ontsnappen, vooral bij den ,,sprunghaften'' gedachtengang, die nu eenmaal aan Horatius' poëzie eigen is.

De versregels, waarop gedoeld wordt, volgen hieronder, met daarbij de karakteristieke vertaling, gegeven door Hartman in zijn bekende werk ,,Beatus ille'' (p. 275).

Vilius argentumst auro, virtutibus aurum:
,,O cives, cives, quaerenda pecunia primumst;
Virtus post nummos''; haec Ianus summus ab imo
Prodocet, haec recinunt iuvenes dictata senesque.
Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque,
Sed quadringentis sex septem milia desunt:
Plebs eris. At pueri ludentes ,,rex eris'' aiunt,
,,Si recte facies''.
. . . . . .[1])
Roscia, dic sodes, melior lex an puerorumst
Nenia, quae regnum recte facientibus offert
Et maribus Curiis et decantata Camillis.

[1]) Deze versregel is in Hartman's vertaling weggelaten.

[Zilver moge minder waard zijn dan goud, goud weegt niet op tegen de deugd. ,,O burgers, burgers, eerst moet gij zoeken naar goud en dan pas naar de deugd," zoo klinkt het de heele beurs over; dat is de les, die oude en jonge schooljongens opdreunen. Gij hebt een hart en karakter; uw woord is oprechtheid, maar aan uw census ontbreekt een kleinigheid: gij hoort tot de plebs. ,,Neen", zingen de kinderen bij hun spel, ,,koning is, wie eerlijk speelt." Welnu, wat is beter wet, die van Roscius of die van de kinderen, reeds opgedreund door de oude Decii [1]), Curii, Camilli; die wet, die het koningschap geeft aan wie rechtvaardig handelt?].

Hirschfelder teekent bij den versregel 59 (At pueri ludentes ,,rex eris" aiunt, ,,si recte facies") het volgende aan: ,,Pueri, ubi inter se ludunt, qui plurimum vel omnium iudicio inter omnes dexterrimus est, rex declarabitur."

Horatius zinspeelt hier op het bij de Romeinsche jeugd bekende ,,koningsspel". Over dit ,,koningspel" zegt J. Marquardt in zijn tesamen met Th. Mommsen in 1886 uitgegeven uitvoerig compendium ,,Handbuch der römischen Altertümer", waarvan het 7e deel tot titel draagt ,,das Privatleben der Römer" en op naam staat van eerstgenoemde, het navolgende (zie aldaar blz. 838 en 839): ,,Das Königsspiel war in Persien, Griechenland und Rom üblich, und wurde, wie es scheint, verschieden gespielt. Denn einerseits wird ein Knabe beim Beginne des Spiels durch das Los zum König gewählt und giebt dann an, was und wie gespielt werden soll; andererseits wird bei Massenspielen, z.B. Lauf- und Ballspielen, der Anführer der siegenden Partei am Schlusse des Spieles König, und das letztere hat offenbar Horaz im Sinne."

Marquardt citeert verschillende plaatsen uit de antieke literatuur, zonder echter gewag te maken van eene plaats bij Tacitus in zijne Annales, lib. XIII, c. 15; eene bron, die echter belangrijk genoeg is, om daarop in dit verband de aandacht te vestigen. Geschilderd wordt daar het optreden van den jongen Britannicus, dat de reeds smeulende ijverzucht van Nero jegens dezen nog meer aanwakkerde en ten slotte leidde tot Britannicus' dood door vergiftiging.

Hieronder is de tekst in zijn geheel weergegeven, voorzien ter wille van de duidelijkheid van eene niet al te letterlijke vertaling.

,,Turbatus his [2]) Nero et propinquo die, quo quartum decumum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum modo matris violentiam, modo ipsius indolem, levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaesivisset. Festis Saturno diebus inter alearia aequalium ludicra *regnum lusu sortientium* evenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diversa nec ruborem adlatura: ubi Britannico iussit, exsurgeret progressusque in medium cantum aliquem inciperet, inrisum ex eo sperans, pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos ignorantis, ille constanter exorsus est carmen, quo evolutum eum sede patria rebusque summis significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero intellecta invidia odium intendit; urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen neque iubere caedem fratris palam audebat, occulta molitur pararique venenum iubet."

[Hierdoor verontrust, hielden Nero's gedachten, daar de dag, waarop Britannicus zijn veertiende levensjaar zou voleindigen, nabij was, zich nu eens bezig met het opgewonden optreden zijner moeder, dan weer overwoog hij bij zichzelf Britannicus karakter, dat zich kort geleden door een onbe-

---

[1]) Hartman volgt de emendatie van Naber en leest dus in plaats van ,,et maribus": ,,Muribus".

[2]) Gedoeld wordt op de bedreigingen van Nero's moeder Agrippina, met de beschrijving waarvan het 14e caput wordt besloten.